

Vedlagt følger innspill fra Fortidsminneforeningen til ny Stortingsmelding for kulturminnepolitikken. Det starter med en kort gjennomgang av utviklingen på feltet fram til i dag, som en essensiell bakgrunn for tiltak. Deretter går vi gjennom en del av problemstillingene som eksisterer i feltet, før vi i hoveddelen skisserer tiltak vi mener må på plass, ut fra hvordan vi ser feltet som frivillig aktør og pådriver for godt kulturminnevern.

UTVIKLINGEN I KULTURMINNEVERNET

Dagens kurs i kulturminnepolitikken ble i stor grad lagt i NOU 2002:1 – Fortid former framtid. Stortingsmeldingene etter dette følger i grove trekk linjene som ble lagt i 2002. Dette er i skrivende stund 17 år siden. Utviklingen har etter det gått i flere retninger. Vi skal se på noen trekk ved den, som går lengre tilbake enn de 17 årene. Likevel er de aktuelle, det er trender som vil fortsette inn i den fremtiden meldingen skal ta for seg.

Kulturminnevernets virkefelt var lenge det monumentale enkeltobjektet. Gradvis har oppmerksomheten blitt rettet mer mot det hverdagslige. Vi snakker om representativitet, og kulturminneaktiviteten retter seg nå mot enkle sjøboder, husmannsplasser, gjenreisingshus og kiosker fra etterkrigstiden. Vi har zoomet ut, fra arkitektoniske detaljer og dragehoder, til hele bygg og bygningsmiljøer, og nå kulturlandskap - rurale og urbane. En utvikling som i stor grad har gått parallelt med fremveksten og utviklingen av en miljøbevissthet.

Vi har gått fra ønsket om konservering og tung vektlegging av det pedagogiske, via et gjentakende mantra om bruk, og nå til begrepet samfunnsnytte. Kulturminner ses på som ressurs, en mulighet for å nå andre mål. Selv om mannen i gata ofte har en forventning om at antikvarer og dets like ønsker seg en osteklokke over det meste som er gammelt, er det en allmenn aksept i miljøet for at forvaltning av kulturminner er administrasjon av endring.

Le Corbusiers byplan for Paris – Plan Voisin – ses ofte på som prototypen på modernismens byplan. Den viser imidlertid også modernismens kulturminnesyn. I planen er eldre bygg og monumenter Le Corbusier mente var relevante etterlatt i små lommer av parker rundt om i byen. Der står de skjermet fra det moderne livet, som minner løftet ut av hverdagen. Lenge var dette også den styrende tanken bak bevaring. I dag ser vi imidlertid en utvikling mot at kulturminner anses som en aktiv del av hverdagen, og som ett av flere elementer i en kultur hvor tradisjonskunnskap og menneskenes handlinger knyttet til disse to også inngår. Det er i dag mer snakk om kulturarv, og om kulturminnevern som en aktiv handling hvor det fysiske kulturminnet inngår som en del.

En gang - lett karikert – var riksantikvaren en mann på sykkel, med stor definisjonsmakt. Fortsatt utøves mye av kulturminneforvaltningen av utdannede fagfolk fra kontorer og skrivebord, men feltet er mer dialogstyrt og underlagt demokratiets spilleregler. Engasjerte enkeltmennesker og organisasjoner påvirker feltet i større grad og legfolk og ildsjelers handlinger og meninger påvirker resultatene – både om man skal bevare, og hvordan. Samtidig har dette gjort feltet mer åpent for andre krefter, og påvirket av andre hensyn. En bit i dette er også at den private eiendomsretten, i hvert fall ovenfor dette feltet, står sterkere. Den politiske viljen til å gripe inn i eiendomsretten er - i hvert fall på dette feltet - lavere enn tidligere.

Flere av trekkene har forsterket seg mye siden 2002, samtidig som virkemidlene også har endret seg. På mange vis er feltet delt i to:

- Kulturminner med formelt vern. Her er fortsatt administrasjon og lovverk viktige redskaper, den offentlige tilstedeværelsen er sterk. Kulturminnene i denne kategorien er enkeltobjekter eller miljøer av stor verdi, gjerne også høy sjeldenhet.
- Kulturminner uten formelt vern. Kulturminnefondet som incentivordning er viktig, og eierens eller ildsjelens egen motivasjon er den ene avgjørende komponenten som bestemmer om kulturminnet bevares for ettertiden. Her kan vi i større grad operere med en bestandstenkning, og vi kan velge virkemidler som treffer bredt. Kulturminnefondets midler har etablert et marked av tjenester og produkter, den viktigste faktoren for at vi i dag har langt flere håndverkere med tradisjonskunnskap enn vi hadde for 17 år siden. I denne delen ser vi også en langt større interesse for bevaring enn noen gang.

Nasjonale mål

Status når det er igjen 11 måneder av 2019 er at ingen av 2020-målene er nådd. Det er ikke dermed sagt at det ikke har vært rett og viktig med slike mål. De gjør at man har noe å jobbe etter, og blir en målestokk for hvor langt man når. Selv om Riksrevisjonens rapport fra 2009 trolig var nedslående lesning for forvaltningen, så var den viktig for å få satt trykk på mye av arbeidet videre. Vi vil i det videre peke på noen områder vi i vårt arbeide rundt om i landet ser at det er et behov for tiltak.

Tapet av viktige kulturminner måles, og det er satt i gang et omfattende arbeide for å kartlegge bestandene. Kulturminnefondet er etablert, og fungerer som et viktig virkemiddel for å redusere tapet. Deres brukerundersøkelser viser at det faktisk virker – mange bygninger og anlegg ville vært tapt dersom de ikke hadde fått støtte. Midlene er effektive, og gir mer kulturminnevern for pengene enn noen annen ordning.

Mange av de fredete anleggene er satt i stand, arbeidet går videre. Selv om tilgangen på håndverkere burde vært bedre, er den økt i forhold til tidligere. Dette gjør at flere prosjekter kan gå samtidig.

Fredningene som er gjort de siste årene, særlig de statlige, har ført til at saksbehandlingsapparatet i forvaltningen har sitt fulle hyre med å holde tritt. Kombinert med et stort antall planer til behandling gjør dette at kapasiteten for saksbehandling er presset. Det er liten grunn til å anta dette vil endre seg mye med regionreformen og en endret delegeringsinstruks. Det er også disse arbeidsoppgavene forvaltningen i hovedsak måles på. Det betyr at det er og vil være begrenset med ressurser til utadrettet virksomhet, og til å jobbe med kulturminner uten formelt vern.

Virkemidler på rett plass

Erfaringen de siste årene viser oss at juridiske virkemidler fungerer best for et relativt sett lite antall kulturminner, hvor målet er å sikre bevaring av enkeltobjekter vi ikke tåler å miste. Vi ser også, gjennom erfaringene med Kulturminnefondet og med rådgivingsordninger som Ressurssenter for eldre landbruksbygg, Akershus bygningsvernsenter og Murbyen Oslo, at kombinasjonen gode råd, støttemidler og tilgang på fagkompetanse er særs effektivt. Med disse virkemidlene kan man støtte opp under og bygge opp eieres ønsker om å sette i stand og å ta gode valg i prosessen. Enkeltobjekter kan ryke, men landet får bevart, satt i stand og tatt i bruk et bredere bestand av

kulturminner. Uavhengig rådgiving fungerer på sitt felt, mens den mer myndighetsstyrte forvaltninger fungerer på sitt. En rett kombinasjon av disse vil aktivisere den mest virksomme kraften i bevaring – eiere og ildsjelers motivasjon – noe som gir effektivt kulturminnevern.

Miljø- og klimapionér

Kulturminnevern, slik det fungerer i dag, handler mye om gjenbruk – ofte fortsatt bruk – av ressurser. Materialene er som regel kortreiste og nedbrytbare og eller resirkulerbare, husene reparerbare og håndverkerne lokale. Gode tiltak sparer klimautslipp. Likevel har kulturminnefeltet frem til nå vært lite forbundet med miljø- og klimasaken. Det vil være en gjensidig styrking av begge feltene om de blir sett sammen, og at de grønne aspektene av kulturminnefeltet blir vektlagt i forvaltning og den offentlige samtalen

LØSNINGER/TILTAK

Med utgangspunkt i hvor feltet står i dag, utviklingen og utfordringene fremover vil Fortidsminneforeningen særlig trekke fram disse punktene for den nye meldingen for kulturminnepolitikken:

Mål

Faste mål må opprettholdes. Dette er helt vesentlig for at politikere skal kunne styre, for at administrasjonen skal kunne vite om tiltak virker, og for at samfunnet ellers skal kunne følge med. Ikke minst bidrar konkrete mål til fremdrift. Det er særlig viktig at det er et nasjonalt mål som også omfatter bredden i kulturminnene, også de som ikke har formelt vern. Dagens nasjonale mål om at forfall og tap av bygningsarven må begrenses til under 0,5 % pr. år må beholdes. Norge må bevare og bruke et tverrsnitt av den bygde kulturarven, et tapstall på 0,5% pr år er det maksimale en bærekraftig forvaltning av bygde kulturminner kan tåle.

Kulturminnefondet

Kulturminnefondet er det mest effektive virkemiddelet for bevaring av bredden av landets kulturminner, og for å holde de i bruk. Det bidrar også til en etterspørsel etter håndverkere, som igjen bidrar sterkt til ivaretagelse immateriell kulturarv i tråd med våre forpliktelser etter UNESCO-konvensjonen. Foreningen har tidligere, og sammen med de øvrige aktuelle kulturvernorganisasjonene, argumentert for at Kulturminnefondet må beholdes som en aktør uavhengig av kulturminneforvaltningen ellers, direkte underlagt departementet. Dette er svært viktig for at man skal lykkes med å utløse de kreftene som bor i eiere og ildsjeler, og sikrer at midlene gir mest mulig kulturminnevern pr krone. Det sikrer også en lav byråkratiseringsgrad, og bygger opp under personlig initiativ hos eiere og andre. Det er viktig at Kulturminnefondet styrkes med tilførsel av midler i takt med mengden gode prosjekter som settes i gang ute. Midlenes multiplikatoreffekt, hvor hver krone utløser tre til, gjør dem svært effektive. I et samfunnsøkonomisk perspektiv er en satsing på fondet svært gunstig. De pågående prosjektene generer raskt mer inntekter til fellesskapet i form av skatt og mva enn det som deles ut.

Bygningsvernssentre

Ute blant eiere er det et stort behov for kunnskap. Kunnskapsrike eiere sikrer gode prosjekter og gode tiltak. Vi får tiltak som ikke er for omfattende, varige reparasjoner, gode hensyn til kulturminneverdier, gode klima- og miljøløsninger osv. Erfaringene viser at dersom eierne tidlig får råd gjør de bedre valg. De viser også at rådgivningen når flere, blir bedre og får mer kredibilitet dersom den er uavhengig av instanser som driver myndighetsutøvelse.

Det er også et behov for uformell opplæring av håndverkere. Det er etablert gode utdanningstilbud innen tradisjonshåndverk, men disse har for liten kapasitet til å kunne utdanne så mange håndverkere som markedet etterspør. Lokale møteplasser – som kurs, fagsamlinger og håndverkskafeer – er også viktig for å bygge gode miljøer, og for at håndverkerne får bygget opp felles kunnskap om lokale byggeskikker og løsninger. Et ytterligere behov innenfor feltet er å kunne bringe eiere og håndverkere i kontakt med hverandre, noe som bl.a. også ble påpekt i anbefalingen fra det nylige utdanningsutvalget for små og verneverdige fag.

For å møte disse behovene bør det opprettes bygningsvernssentre i alle fylker. Disse skal ha to hovedfunksjoner:

- Gi eiere kompetanse, råd og hjelp.
- Bidra til utvikling av tradisjonshåndverket i sitt område.

Det er særlig viktig at disse sentrene er uavhengige av forvaltningen ellers, de skal ikke ha noen kobling til myndighetsutøvelse. De bør derfor ikke drives av fylkeskommuner eller kommuner, men være tilknyttet museer eller frivillige kulturvernorganisasjoner. De bør også være statlig finansiert, med midler over Riksantikvarens budsjett. Bygg og Bevar, som er godt etablert innenfor feltet, bør ha en koordinerende funksjon hvor de driver kunnskapsutvikling, etablerer møteplasser og driver/koordinerer kommunikasjonsarbeid.

Fylkeskommunalt juridisk virkemiddel

En viktig gruppe kulturminner er de rundt om i landet som har spesifikk høy verdi, men som ikke når helt opp til kriteriene for fredning etter dagens lovverk og praksis. Dagens system er uhensiktsmessig rigid – enten faller et kulturminne innenfor, og fredes, eller det faller utenfor slik at det i praksis er fritt fram for riving. Det har vært mange konfliktsaker knyttet til slike kulturminner de siste ti årene. Noen eksempler er Nordli i Sørum, Furuheim på Gol og Rødskolen i Melbu. Det er hevet over tvil at vi taper for mange betydningsfulle kulturminner av denne typen, ofte fordi det blir konfliktsaker som det går prestisje i. Samtidig står det klart at man ikke kan gå inn med en fredning etter kulturminneloven. Til det er fredning som verktøy ikke lengre egnet, og kapasiteten i forvaltningen for liten.

Med regionreformen og endring i delegeringsforskriften får fylkenes politikere et større ansvar for kulturminnepolitikken. Dette er i tråd med utviklingstrekkene vi viser til i innledningen. Med ansvar bør det også føre virkemidler. Fylkeskommunene bør derfor få tilgang til et juridisk virkemiddel, som kan brukes forebyggende for å sikre særlig viktige kulturminner av regional eller lokal karakter. Noe slikt finnes ikke i dag, det må da innføres med hjemmel enten i Kulturminneloven, eller i Plan- og bygningsloven. Dette vil gjøre fylkeskommunen og dets politikere i stand til å gjøre jobben de nå blir satt til.

Automatisk fredning

De etablerte årsgrensene for automatisk fredning synes nå å være modne for revidering. Dagens aldersgrense 1536 speiler et gammeldags historiesyn, knyttet til forestillingen om nasjonal identitet og tap av selvstendighet. Det vil være mer i tråd med dagens forskning innenfor både arkeologi og forskningen på stående bygg – da særlig stavkirkene - å sette skillet senere.

Vi foreslår da, for kulturminner som omfattes av Kulturminnelovens §4 første ledd at årstallet endres til 1650.

For stående bygg (tredje ledd) vil det være naturlig at grensen endres til 1700. Vi ser imidlertid her at det er et stort behov for mer kunnskap om hvilke bygg som faktisk er fra før 1700. Erfaringer fra dateringsprosjekter rundt i landet viser at veldig mange bygg ikke er så gamle som Sefrak eller andre kilder oppgir. Det er et stort behov for ytterligere forskning rundt dette, vi mener det må avsettes midler til forskning på dette, og konkret til datering av bygg.

Tradisjonshåndverk

Som ett av svært få land har Norge valgt å la kulturminnevernet være en del av Klima og miljødepartementets virkefelt. Fortidsminneforeningen mener dette er en ordning som bør fortsette. Kulturminnevern er i seg selv klima- og miljøvern. Kulturminnene er ikke-fornybare, faktisk i enda større grad enn mange av våre naturkvaliteter.

En konsekvens av denne plasseringen er at kulturvernet blir gjenstand for en arbeidsdeling. Både de konsoliderte museene og den immaterielle kulturarven hører med dette hjemme i Kulturdepartementet. Mange mener en stortingsmelding for kulturminnepolitikken burde ta for seg en større del av det immaterielle feltet. Fortidsminneforeningen er av den oppfatning at dagens arbeidsdeling er god og funksjonell. Imidlertid vil det være i tråd med utviklingen innen kulturminnevernet å innlemme tradisjonelt bygghåndverk og håndverket knyttet til fartøyvernet i meldingen, som en integrert del av fagfeltet og politikken. Håndverket er et middel for å nå målene om istandsetting og bevaring. Men det er også et mål i seg selv å ta vare på håndverket, som immateriell kulturarv og som en integrert del av bygnings- og fartøykulturen. Kunnskapen er i seg selv en kulturarv å bevare og utvikle, og den oppfattes i stadig større grad som en integrert del av kulturminnebegrepet. Sammen med de friville er håndverkerne viktige kulturarvsaktører.

Dette bør sikres gjennom flere tiltak. Over har vi nevnt etableringen av bygningsvernssentre. Videre må den formelle opplæringen av tradisjonshåndverkere styrkes ytterligere, både gjennom videreutdanningsløp og høyere utdanning, men også med særskilte tilbud på videregående. Det bør etableres utdanningsløp som stimulerer til fordypning helt til phd-nivå, og det bør etableres forskningsprogrammer forhåndverksfagene. Håndverk er i noen grad som idrett – noen enere er viktig for å utvikle hele feltet.

På istandsettings- og restaureringsprosjekter i offentlig regi bør det være krav om å ha læringer på plass, og de offentlige prosjektene bør ha en andel av finansieringen som skal brukes til kunnskapsinnhenting og – overføring.

Klima- og miljø

Kulturminnevern er gjenbruk og bevaring av ressurser. Byggenæringen har nå for alvor begynt å snakke om gjenbruk, men da i betydningen gjenbruk av materialer etter riving. Kulturminnevernet har imidlertid alltid holdt på med dette, men da i en enda mer utviklet variant, ved bevaring og gjenbruk av hele hus. Det snakkes ellers om robust design og tilrettelegging for sirkulærøkonomi. Innenfor den tradisjonelle byggeskikken har man imidlertid alltid hatt dette i bakhodet: husene skal kunne tåle mange former for bruk, deler skal kunne tas ut, erstattes eller repareres, og bygningsdeler og hele hus kan tas ned og gjenbrukes. Dette må fremmes og kommuniseres.

Imidlertid er dette i svært liten grad speilet i lover og forskrifter. Faktisk er det slik at gjenbruk vanskeliggjøres - og til dels gjøres ulovlig - gjennom produktforskrifter og Tek-krav ensidig tilpasset nybygg. Dette er ikke bare ødeleggende for den bygde kulturarven, det er drivende for å generere mer avfall og klimautslipp.

Oppgradering av eldre hus er ofte langt bedre klimatiltak enn riving og nybygg. Særlig viktig er dette i en tid hvor vi trenger å senke våre klimautslipp meget raskt. Den tilgjengelige forskningen viser at et nytt hus bruker lang tid på å tjene inn utslippet som genereres ved riving av den gamle og produksjon av det nye. Rapporten fra FNs klimapanel viser oss at vi ikke har den tiden. Klimaoppgradering av det eldre huset, med bruk av tradisjonelle og dermed klimariktige materialer, er det klart beste alternativet om vi ønsker å bidra til å bremse oppvarmingen av kloden.

Fortidsminneforeningens eget prosjekt «Bærekraftig klimaoppgradering av eldre hus» viser hvordan trehus fra før 1956 kan oppgraderes med små og mellomstore tiltak, slik at det oppnås en meget rask klimagevinst. Knyttet til dette bør det innføres en støtteordning for små og mellomstore klimatiltak i hus fra før 1950. Slike tiltak er blant de mest effektive som kan gjennomføres, med en tilbakebetalingstid på 2-3 år i klimaregnskapet. Det vil samtidig bidra til at eldre hus blir mer attraktive, ved at de er mer økonomiske og komfortable å bo i.

Kirkene

Kirkene er en vesentlig del av Norges kulturarv. Kirkebygget er ofte det eldste bygget i sitt lokalsamfunn, og er bærer av stedets historie. Ofte er bygget både storslått og påkostet, og det kan romme inventarstykker med store estetiske verdier og aldersverdier. Plasseringen av kirkebygget er gjerne sentral og ruvende. Kirkebyggene er imidlertid omfattet av svært ulikt vern, der byggets alder er det primære kriteriet. Kirker eldre enn 1650 er fredet, mens svært få kirker yngre enn 1650 har en slik beskyttelse.

Vi støtter Riksantikvarens forslag om å frede alle kirkebygg fra før 1850. I tillegg bør en betydelig mengde kirker oppført etter 1850 fredes. Som påpekt har kirker en særlig sterk posisjon i det enkelte lokalsamfunn, derfor kan ikke spørsmål om representativitet i nasjonal sammenheng vektes for tungt.

Når det gjelder finansiering av istandsetting og vedlikehold, bør det opprettes et statlig fond etter modell av Kulturminnefondet. En forutsetning for tildeling fra dette fondet er istandsetting etter antikvariske prinsipper. Kirkesamfunn utenfor Den norske kirke bør også ha mulighet til å søke dette fondet. Ved tildeling av fondsmidler bør det stilles som betingelse at kirken blir tilgjengelig for publikum utenom gudstjenester/kirkelige arrangementer.

Tidligere i denne høringsuttalelsen argumenterer Fortidsminneforeningen for bygningsvernssentre i alle fylker. Vi mener at bygningsvernssentrene bør bygge opp kompetanse til å gi råd til kirkeiere om søknader til «Kirkefondet», hjelp til å finne kvalifiserte håndverkere, men også råd og hjelp når det gjelder ivaretagelse av kirkekunst og annet inventar.

Kombinasjonen av fondsmidler og rådgivningstjeneste vil oppmuntre gode eiere og styrke lokalsamfunnets eierskap til både bygg og istandsettingsprosess.

For kirker bygget før 1650 – både mur og tre – bør det etableres/videreføres egne istandsettingsprogrammer hvor staten tar et særlig ansvar, tilsvarende det som er gjort for stavkirkene og som nå er under oppseiling for middelalderkirkene i stein. Istandsetting må være hovedintensjonen med programmene, men de må i enda større grad enn i dag også drive kunnskapsinnhenting- og bygging, samt drive aktiv formidling knyttet til enkeltbygg og til hele programmet.

Attraktivt vedlikehold

De økonomiske virkemidlene i kulturminnevernet er i stor grad innrettet mot istandsetting. Tiltakene er bra, men dette gir over tid en syklus hvor bygninger og anlegg settes i stand, forfaller langsomt, for så etter en del år å trenge ny istandsetting. Ikke bare er dette dyr og dårlig ressursforvaltning, det gir også et tap av kulturminneverdier. «Alle vet» at vedlikehold er det beste – det blir billigst og bevarer kulturminneverdiene bedre. En del av virkemidlene burde derfor settes inn som incentiver for vedlikehold.

For fredete hus og anlegg i privat eie bør det opprettes vedlikeholdsprogrammer, slik at eiere kan få et visst årlig tilskudd som er skalert opp mot de økte vedlikeholdskostnadene. Disse midlene må så kunne settes av over år, for å gjøre det mulig å planlegge periodiske oppgaver. Det er eiers plikt å vedlikeholde et fredet hus. I tillegg mener vi eier bør få mer ansvar også for de litt større periodiske oppgavene det normalt hentes inn tilskudd til, ved at det på denne måten gis bedre rom for planlegging og godt vedlikehold.

For øvrige bygg av kulturhistorisk verdi må vedlikehold og istandsetting gjøres mer lønnsomt. Ordningen med fradragsrett for utgifter til istandsettelse av hus i landbruket må gjeninnføres. Fradragsordningen bør videre utvikles til å gjelde andre hus, også boliger, av kulturhistorisk verdi.

Attraktivt eierskap

Et effektivt virkemiddel for bevaring av kulturminner er å gjøre det mer attraktivt å være eier av dem. En fradragsordning som nevnt over vil bidra til dette. Det må gjøres enklere å skape ny aktivitet i eldre hus. Regelverket og tolkningen av det er i dag i stor grad til hinder for dette, som vist i en undersøkelse foretatt av Norsk kulturarv på oppdrag fra Riksantikvaren. Meldingen bør legge opp til en gjennomgang av eksisterende regelverk med henblikk på forenkling, og den bør foreslå tiltak – f.eks veiledere og kurs – som kan hjelpe kommunene til å få en praksis som er mer løsningsorientert.

Det bør innføres et landsomfattende fritak fra eiendomsskatt på fredede hus.

Kulturminner i landbruket er på mange måter i en særstilling, siden de i stor grad er knyttet til driften på bruket. Staten må dekke omkostningene ved nødvendige arkeologiske utgravinger i landbruket. Landbruk er en stedegen næring, et aktivt landbruk er en forutsetning for levende bygder og kulturlandskap.

De frivilliges rolle

Kulturminnevern omfatter ikke bare bygninger og anlegg, men også kulturarvsaktørene. I Norge har vi en meget sterk frivillig sektor som både redder og setter i stand kulturminner og fyller de med innhold og mening. Frivillige gjør også et viktig arbeide med å øke kunnskapen og oppmerksomheten rundt kulturminnene, ved å tale deres sak i politiske prosesser og ved å drive lokaldemokratisk opplæring og påvirkningsarbeid. Antallet timer som legges ned årlig er stort, og det frivillige apparatet representerer en sterk ressurs.

Med en økende demokratisering av kulturminnevernet øker behovet for frivillig engasjement, og det stilles strengere krav til de frivillige kulturvernorganisasjonene. Mye av arbeidet som kreves av frivillig sektor for at demokratiet skal fungere er så vidt krevende at det er helt avgjørende at det finnes organisasjoner som kan bistå og som kan ha kompetanse tilgjengelig. De frivillige organisasjonene må dermed styrkes.

Organisasjonene kan også i stor grad drive kursing, formidling og kunnskapsbygging, både som egen aktivitet og gjennom drift av f.eks bygningsvernsentre. Det må legges opp til en strategi hvor de frivillige organisasjonene spiller en enda mer aktiv å utøvende rolle enn i dag.

Fortidsminneforeningens museum

Fortidsminneforeningens eiendomsportefølje er en fysisk manifestasjon av kulturminnevernets historie i Norge. Bevaring av denne samlingen er knyttet tett til kulturminnepolitikken, og bør inngå som en del av arbeidet videre. Foreningen er nå i gang med å utvikle den øvrige delen av foreningens innsats knyttet til eiendommer, slik at den skal utvikle seg videre. Dette kan bli et nytt og viktig virkemiddel for ivaretagelse av kulturhistorisk eiendom. Det kan derfor være naturlig at dette også behandles spesifikt, som en del av en strategi for kulturminnepolitikken.

Videre dialog

Arbeidet med kulturminnemelding er nå i startgropen. Deler av det som skal gjøres er nybrottsarbeide, undervegs vil det komme behov for diskusjoner og felles innsats for å finne gode løsninger. Fortidsminneforeningen bidrar gjerne i det videre arbeidet, både med å skape diskusjonsarenaer og med å drøfte fram de beste løsningene.

31.01.19

For Fortidsminneforeningen

Ola H Fjeldheim